

Menetelmien käytettävyys, teoriasta käytäntöön

KM, väitöskirjatutkija, asiantuntija Nina Mellenius
LT, nuorisolääkäri, kehittämispäällikkö Noora Seilo

The logo for 'itla' features the letters 'itla' in a white, lowercase, sans-serif font. A small teal circle is positioned above the letter 'i'.

Tausta

- Näyttöön perustuvien psykososiaalisten interventioiden käyttöä on Suomessa edistetty mm. mielenterveysstrategialla.
- Menetelmiin on koulutettu iso joukko ammattilaisia, mutta menetelmien juurtumisessa osaksi tavanomaista toimintaa on merkittäviä haasteita niin Suomessa kuin muuallakin.
 - Suuri osa interventioista on kehitetty muualle, kuin perustason palveluihin

Tausta

- Juurtumisen ongelman ratkaisuksi esitetään usein erilaisia implementointistrategioita ja itse intervention tarkastelu unohtuu.
- Menetelmän heikko käytettävyys voi olla yksi syy heikkoon juurtumiseen.
- Käytettävyyteen ei ole kiinnitetty juurikaan huomiota psyk.sos. interventioiden kehittämisessä ja juurruttamisessa, pl. digitaaliset interventiot.

Käytettävyyden määritelmä

- Termipankki Hakusanalla 'käytettävyys' löytyi 17 termitietuetta.
- International Organization for standardization (ISO 9241-420:2011) määritelmä:
 - Käytettävyys tarkoittaa tuottavuutta, tehokkuutta ja tyytyväisyyttä, jolla tuotteen tai palvelun määritellyt käyttäjät saavuttavat määritellyt tavoitteet tietyssä käyttöympäristössä
- Jakob Nielsen on ollut käytettävyyden uranuurtaja ja hän on täydentänyt ISO määritelmää opittavuudella, muistettavuudella ja virheiden vähyydellä.

Psykososiaalisen intervention käytettävyys

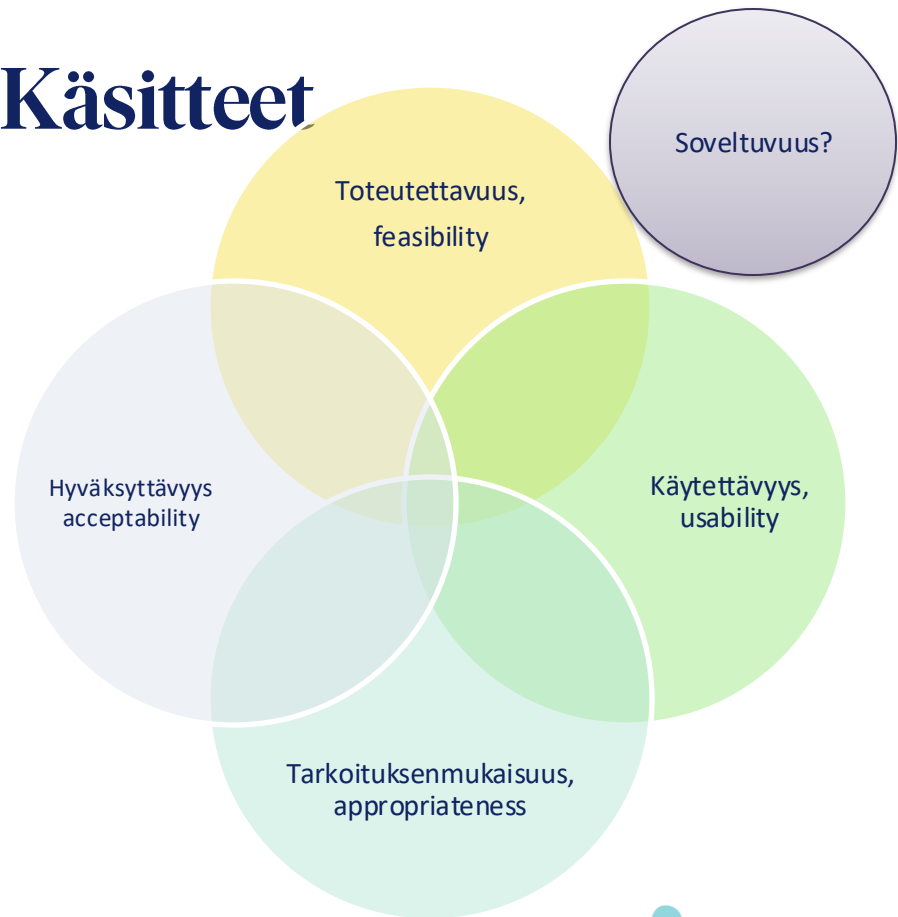
- Lyon & Koermer 2016: Psykososiaalisen intervention tulisi olla:
 - sujuvasti omaksuttavissa
 - keskeiset osa-alueet helposti muistettavia sekä mahdollisimman yksinkertaisia toteuttaa.
 - menetelmän käyttöön liittyvien virheiden mahdollisuus tulisi minimoida.
 - menetelmän käyttöön kuluva aika, vaiva ja kustannukset tulisi minimoida.
- Käytettävyys on intervention ominaisuus, jota voidaan kehittää.

Esimerkkejä käytettävyyden haasteista

- Washingtonin yliopisto arvioi systemaattisesti 13:ta näyttöön perustuvan intervention käytettävyyttä (Munson ym. 2022).
 - Tunnistettiin 90 käytettävyyteen liittyvää haastetta, jotka oli jaettavissa 12 kategoriaan.
- Top 3:
 - Intervention monimutkaisuus ja siitä seuraava käyttäjän kognitiivinen kuormittuminen.
 - Aika. Intervention toteuttaminen vaatii pidemmän ajan, kuin mihin on mahdollisuus. Esh -> pth vastaanottojen pituus.
 - Intervention toteuttaminen edellyttää rakenteita, joita ei ole (esim. tilat, asiakkaiden/ammattilaisten siirtymät).

Käytettävyyden arviointi: Käsitteet

- Samat käsitteet tarkoittavat eri asioita ja eri käsitteet samoja asioita
 - Jos haluamme mitata, meidän pitää ymmärtää mitä olemme mittaamassa
- Käytettävyys on eniten yhteydessä menetelmään ja muut käyttöympäristöön.

Käytettävyyden arviointi

- Käytettävyyden arviointiin on useita menetelmiä, joista osa ei sovi ja juuri mitään ei ole sovellettu psykososiaalisiin interventioihin (pl. digi).
- Esimerkkejä:
 - ✓ Kysytään asiantuntijoilta
 - Helppoa, tehokasta, mutta virheherkkää (kokemuksella iso merkitys, ei välttämättä edusta todellista käyttäjää)
 - ✓ Testataan käyttäjillä
 - Havainnoidaan käyttäjää todellisessa käyttötilanteessa
 - ✓ Kysytään käyttäjiltä
 - Käytettävyydsmittarit, laadullinen arviointi

Mittarit

- Psyk. sos. interventioiden käytettävyyden mittareita on vähän
- Intervention usability scale (IUS) on kehitetty erittäin paljon käytetyn system usability scale (SUS) pohjalta.
- Terapiat etulinjaan –toimintamalli on kääntänyt ja tutkimassa mittarin validiteettia.
- Käytettävyyden mittaaminen tukee ongelman määrittelyä implementoinnin haasteissa.

1. I think I would like to use this intervention frequently
2. I found the intervention unnecessarily complex
3. I thought the intervention was easy to use
4. I think that I would need the support of an expert consultant to be able to use this intervention
5. I found the various components of this intervention were well integrated
6. I thought there was too much inconsistency in this intervention
7. I would imagine that most people would learn to use this intervention very quickly
8. I found this intervention very cumbersome to use
9. I felt very confident using this intervention
10. I needed to learn a lot of things before I could get going with this intervention

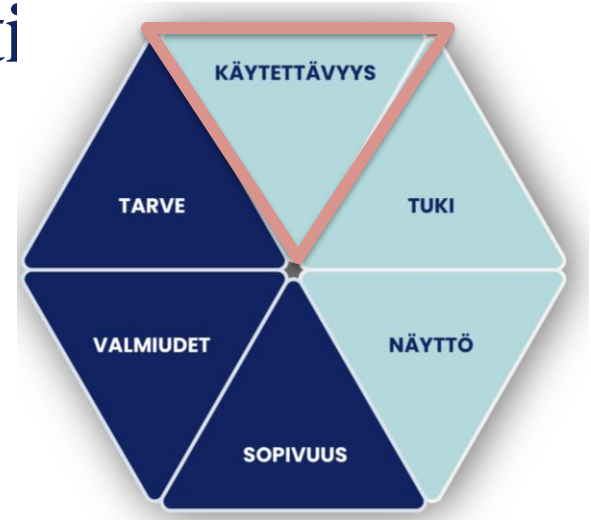
Strongly Disagree					Strongly Agree
1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5	

Adapted from the System Usability Scale:

Brooke, J. (1996). SUS-A quick and dirty usability scale. *Usability evaluation in industry, 189(194)*, 4-7.

Käytettävyys käytännön ja arviointi näkökulmasta

- NIRN (National Implementation Research Network) on kehittänyt Hexagon-työkalun uusien ja olemassa olevien interventioiden/toimintamallien arviointiin.
- Hexagon -työkalu (suom. Kuusio) muokattiin Itlassa menetelmien arviointiin hyvinvointialueella ja pilotoitiin lasten, nuorten ja perheiden palveluissa Kanta-Hämeen hyvinvointialue Oma Hämeessä.

Miten keräsimme tietoa käytettävyydestä?

- Kuusio –arviointikeskusteluiden osallistujat:
 - lasten, nuorten ja perheiden palveluiden ylilääkäri
 - menetelmiä alueella koordinoiva asiantuntija, kehittäjätyöntekijä
 - tietohallinnon edustaja
 - 2-3 alueen valitsemaa menetelmäosaajaa, ohjaajaa tai –kouluttajaa
- Arviointiaineisto perustuu 6 eri psykososiaalisen menetelmän Kuusio –arviointiraportteihin
 - Raportit kirjasi Itlan fasilitoija, toinen tarkastanut ja sen jälkeen arviointiryhmän kirjalliset kommentit viety lopulliseen raporttiin
 - Raporttien pituus 4-6 sivua Word-tekstiä
 - Ryhmäkeskusteluaineisto (vrt. palaverimuistio laadullisena aineistotyyppinä)

Temaattisen sisällönanalyysin tulokset - Käytettävyys

- *Aineistohavaintoja 101/416 (4 alaluokkaa)*
 - *3 analyysikierrosta, 2 syntetisointikierrosta, tutkimusmetodin hallintaan liittyvä konsultaatio ja OH:n tulosten tarkistus*
1. Menetelmän tuoma struktuuri ammattilaisten työhön 30%
 2. Motivaatio ja tulosten näkeminen omassa työssään 25%
 3. Menetelmän käyttöön sopivat tilat ja välineet 16%
 4. Implementoinnin rakenteet ja resurssit 29%

Miten tutkimus ja käytäntö eroavat toisistaan?

- Havainto 1.
 - Ammattilaisten ajattelussa käytettävyys liittyy sekä menetelmään, että käyttöympäristöön liittyviin tekijöihin (esim. valmiudet ottaa menetelmä käyttöön ja ylläpitää sitä)
 - Implementointitutkimuksessa erotellaan nämä, jotta toimenpiteet voidaan kohdentaa oikeaan paikkaan.
- Havainto 2.
 - Implementointitutkimuksessa raportoidut käytettävyyden keskeisimmät haasteet liittyivät intervention monimutkaisuuteen
 - Arviointiaineistossa tämä ei noussut esiin
- Havainto 3.
 - Arviointiaineiston laadullinen analyysi toi esiin käytettävyyden päällekkäisyyttä toteutettavuuteen, hyväksyttävyyteen ja käyttöönottoon
 - Implementointitutkimuksessa käytetään spesifejä mittareita, mutta käsitteiden väliset suhteet vaativat täsmentämistä

Johtopäätökset

- Kun arvioidaan menetelmän käytettävyyttä, se on oltava moninäkökulmaista ja monimenetelmäistä
 - Menetelmän käyttäjien, kohderyhmän ja organisaation näkökulma
 - Mittarit, kyselyt, haastattelut, vuoropuhelu
- Menetelmän implementoinnin haasteiden selvittäminen edellyttää kykyä erotella onko kyse menetelmään vai käyttöympäristöön liittyvistä tekijöistä.
 - Korjaavien toimien kohdentaminen oikein

Kirjallisuutta

- Vorma H, Rotko T, Larivaara M, Kosloff A. Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:6; 2020.
- Goldman HH, Azrin ST. Public policy and evidence-based practice. *Psychiatric Clinics of North America*. 2003 Dec;26(4):899–917. doi: 10.1016/s0193-953x(03)00068-6
- Stewart RE, Chambless DL, Stirman SW. Decision making and the use of evidence-based practice: Is the three-legged stool balanced? *Practice Innovations*. 2018 Mar;3(1):56–67. doi: 10.1037/pri0000063.
- International Organization for Standardization. (2018). ISO 9241-11:2018 Ergonomics of human-system interaction (2nd ed.). Part 11. Usability:Definitions - and concepts.
- Lyon, A. R. & Bruns, E. J. (2019). User-Centered Redesign of Evidence-Based Psychosocial Interventions to Enhance Implementation—Hospitable Soil or Better Seeds? *JAMA Psychiatry*, 76(1), 3.
<https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2018.3060>

Kirjallisuutta

- Lyon, A. R. & Koerner, K. (2016). User-centered design for psychosocial intervention development and implementation. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 23(2), 180–200. <https://doi.org/10.1111/cpsp.12154>
- Lyon, A. R., Koerner, K. & Chung, J. (2020). Usability Evaluation for Evidence-Based Psychosocial Interventions (USE-EBPI): A methodology for assessing complex intervention implementability. *Implementation Research and Practice*, 1, 263348952093292. <https://doi.org/10.1177/2633489520932924>
- Lyon, A. R., Pullmann, M. D., Jacobson, J., Osterhage, K., Al Achkar, M., Renn, B. N., Munson, S. A. & Areán, P. A. (2021). Assessing the usability of complex psychosocial interventions: The Intervention Usability Scale. *Implementation Research and Practice*, 2, 263348952098782. <https://doi.org/10.1177/2633489520987828>
- Munson ym. Usability Issues in Evidence-Based Psychosocial Interventions and Implementation Strategies: Cross-project Analysis. *J Med Internet Res* 2022;24(6):e37585. doi: [10.2196/37585](https://doi.org/10.2196/37585)

Kiitos!

nina.mellenius@itla.fi
noora.seilo@itla.fi

itla